

На селі.

(Враження).

Цілий тиждень довелося мені пропустити на селі в Київському повіті. Довелося розмовляти з селянами більшості сел Бородянської і Макарівської волості. Своїми враженнями я і хочу поділитись.

Перше питання, яке само собою ставиться людям, що зараз були на селі—чи розбираються в сучасних подіях, чи зрозуміли вони суть і значення перевороту, як ставляться селянє до до нової волі? Не дуже розбираються, але все ж таки зрозуміли, що настав новий—час, який принесе щось краще народу. „Гірше не буде”—чуєш одностайну відповідь на питання—„як тепер буде“. Селянє ще не знають, що саме буде нового в державі, не бачуть ще тих нових форм, в які вилітиться нове життя народне, але твердо знають, що назад нема вороття, і не тільки що гірше, але і так, як будо, не буде, не може і не повинно бути.

Чи знають на селі про причини перевороту? Знають. Економічна розруха, народні злідні, до яких привів старий уряд своїм хазяйнуванням, зрада царської сем'ї її прибічників, що власні інтереси ставили вище інтересів держави і народу, гніт монарично-поліцейського режиму, що душив народ і його живі сили—змусили робітників і солдатів Петрограду вирвати владу з рук царя і передати її людям, яким вони могли б довіряти. Цей переворот був з радістю прийнятий і признаний армією і всім народом. З цього розуміння безпосередніх причин революції випливав відношення селян і до всіх тих питаннів сучасного моменту, що стали на чергу дня.

Ніхто не жалувє за царем, з легким сердцем і без жадної ломки свого світогляду вони прийняли факт еніщенні царизма і можна з певні-

стю сподіватись, що тоді, як селянам стануть ясні нові форми державного життя, які зараз викликають загальне признання в містах, вони піднімуть голос за демократичну республіку.

Відношення до інших соціальних і громадських груп, які оточували і оточують селянство, в першу чергу до слуг старого режиму на селі—поліції.

Страшна, лютя ненависть до цих людей, що сиділи у них на ший, висмоктуючи останні соки їх матеріального добробуту,—характеризує настрій селян. Велике щастя, що в першу чергу взялися за скасування поліції, цього конкретного явного ворога селянства. Селянне не тілько розброяли поліцію, але навіть безбройних стражників і урядників не можуть спокійно бачити і готові при першій нагоді помститися. Окрім експресії вже були в містечках, викликані тільки присутністю на ярмарці бувших поліцейських.

Що до поміщиків і духовенства, то ніяких експресій не було, але тут виявилася ворожнеча до своїх класових ворогів та їх однодумців.

Але і тут треба зазначити, що селянне, зрозумівші, що в руках певних тепер влада, в руках демократії, не спішать „явочним порядком“ рішити земельне питання, відкладаючи його до Установчих Зборів.

Жидівське питання? Я виніс враження, що такого питання у селян зараз немає, як це не дивно може кому показатись. Я не бачив вчинків, не чув слів, які б говорили, що є національно-релігійна, навіть економічна ворожнеча до жидів. Навпаки, селянне згожуються навіть землю дати жидам, коли вони схочуть заняться хліборобством. Правда, ця згадка вилилась в трохи дивні форми, які являються відгомоном старого „гетто“, межі осіlosti. Вони хочуть виділити жидам землю, щоб вони не жили разом з ними. Це пережиток, але, підкresлюю, ворожнечі нема

Коли можна сподіватись погрому, то зовсім іншого характеру, якого ще не було в нашій історії, якого ніхто по мірі сподіватися, я б назвав їх „земськими погромами“. Нечувана річ? Але це факт, факт страшний і грізний, з яким треба рахуватись, якому треба запобігти негайно. Селянне одностайно висловлювали бажання скасувати земство. „Ми жили без земства, проживем без нього і далі“. Нерозуміння справи? Селянський консерватизм? Печаси нерозуміння, але не консерватизм! Хазяйнування Столипінського земства дало страшні результати. Вено здискредитувало до краї ідею місцевого самоврядування і принесло велику шкоду матеріальному добробуту селян.

Лихо реквізіції зерна, сіна, худоби, що страшним тягарем лягло на селянство, справа з продовольствієм—все ставилось на карб земству. Земство реквізувало зерно, яке завозили на станції, де його часто пацюки травили і пицьали, земство забірало сіно, яке часто гнило під дощем, земство брало худобу, яка здихала з голоду, або якимсь таємними шляхами опинялася на панських посовицях і в панських плугах, або продавалася по ціні в кілько разів більші, ніж за яку була реквізована у селянина. Земству жував допомагала поліція, яка вже буквально грабувала народ серед біла дня,—ось що прийшлося мені почтути і то всюди де я був,—і в селах і на волостних зборах.

Що можна було сказати на такі страшні закиди? Тільки боронити ідею земства і доказувати, що поганим і ворожим народу було старе земство, яке завів старий уряд, теж ворог пародії; що в руках народу земство принесе користь місцевій людності культурну і матеріальну. Трудно в такій важкій атмосфері боронити чисту ідею місцевого самоврядування. Після довгих розмов я напевні почув таку фразу: то нехай вже буде земство, але щоб воно не називалося земством“.

В порівнянні з цим настроем селянства що до земства дитячою віддаються страхи за жидівські погроми. Земство перейняло всю національно-економічну ненависть, яку, може колись мало до жидів. Над цим треба подумати і внести якихось заходів негайно. Нехай земство зараз, до того, як буде реорганізовано на нових підставах, більш демократичних, не береться за справу реквізіції, бо перший же крок в цьому напрямі буде тою іскоркою, що може викликати вибух селянських бунтів, які можуть привести не тільки до розгрому всіх земських інституцій в селах і містечках, але поширитись і далі. Ненависть ю земства перейшла і на земських служащих. Земські служащи, „третій елемент“, явні і тайні революціонери, борці за волю народу, яких гнав і переслідував старий уряд, а часто густо і земські управи—вони опинились в рядах ворогів народу! Тяжку і сумну спадщину лишило у нас столипінське земство!

Практично, повне недовір'я до духовенства, поміщиків і земства (фактично—земських служащих) виявилося в тому, що на зборах волостної ради селянне старалися як мога зменшити кількість представників од цих груп, а виконавчий волостний комітет їх зовсім не пустили.

Туди ввійшли три селянина, один жізд і один учитель. На питання, чому вони не пустили більше інтелігенції, вони сказали, що тепер і самі справляться з своїми ділами і мають в цьому певність.

В добрий час!

Що до війни, до необхідності дати армії хліб і все, що треба, то можу сказати, що селянне ставляться до цього цілком свідомо. „Ми дамо все, що треба, але не земству, бо не маємо жадної певності в тому, що все це дійсно піде в армію, а не загубиться десь по дорозі“—говорять селянне.

Скажу ще скілька слів про національну українську справу на селі. Селянне дуже швидко переїмають національну ідею, швидко орієнтуються в ній. Треба тільки праці, треба національної агітації, і можна мати свідому національно-українську масу.

Вони з великим, дивним захопленням слухають про національне питання, кожне слово в цій справі викликає захват і радіє почуття. Відозви Союзбанку і Української Центральної Ради буквально виривались з рук. На питання, який державний лад країні, навідповідь—республіка—я почува: „Україні теж треба мати президента“. В тоні цієї фрази було тверде перевонання. В таку форму вилилась у селянина ще не зовсім йому ясна ідея автономії України!

В. Бойко.